

Elkarrizketa: Euskara eta prentsa

I. — PRENTSA-MOTAK

JAKIN (J). — Prentsa idatziaren eremura mugatuko gara (ia erabat) elkarrizketa honetan. Prentsa-mota desberdinak ikusiko ditugu, hasteko, banan-banan ikusi ere, eta kasu bakoitzean aurretik esanak eta batak bestearen eritziak osatuz eta zuzenduz joango gara. Has gaitezen egunkariekin, gero astekariak eta, hirugarren lekuan, kultur prentsa aztertzeko.

1. Egunkariak

a) *Kudeaketa.*

J. — Profesionaltasuna aztertzean, bere txostenean, egunkari zaharretako eta berrietako zuzendarien kudeaketa desberdinez mintzatu da Amatiño, eta ematen zuen zaharretako zuzendariak «hobeago» bezala ikusi dituela. Hala ote?

AMATIÑO (A). — Egunkari zaharretako zuzendariak hoztasunaren eta teknikotasunaren fama dute, ofizio gehiago balute bezala. Besteen eginkizuna, agian, zailagoa izan da, herri honen kon-

tradikziotan eta konfliktibitatean murgildu bait dira, herri honen dardara sentitu bait dute hauek. Eta jakina, kondizio horietan asmatzea askoz zailagoa da. *Egin*-eko edo *Deia*-ko zuzendariek eta *Correo*-ko zein *DV*ko zuzendariek ez dute behintzat irudi bera.

Gainera, frustrazio bat egon da: egunkari berriek ez dute izan hasieran uste zen adinako arrakasta, salmenta aldetik. Ez *Deia* da Bilbon gehien saltzen dena, eta ez *Egin* Donostian.

JOSE FELIX AZURMENDI (JFA). — Baina berrikitan egin du txosten bat etxe tekniko batek —enpresarientzat txosten konfidentzialak egin ohi dituen horietako batek—, eta garbi agertzen da hor zein harrigarri den prentsa idatziaren krisi honetan *Egin* eta *Deia* salbatzea. Salbuespen gisa jartzen zituen biak. Nik uste *Egin* eta *Deia* orain kalean egotea milagro bat dela.

A. — Oso konformista ikusten zaitut.

JFA. — Ez, ez, konformista ez. Optimistegi izan ziren hasieran. *Egin*-ek 80.000 ale salduko zituela uste izatea, eta ez dakit zenbatek enpresa horretan lan egitea, eta ez dakit zenbat edizio, eta ez dakit zenbat orrialde... hori dena plangintza faltsu bat izan zen. Hortik datorke oraingo desilusio hori, edo zuk esaten duzun frustazioa. Baina benetan nik uste dut, bai *Egin* eta bai *Deia* kontsolidatu egin direla, enpresa bezala kontsolidatu. Hori da lehen pausua gero Euskal Herriaren alde eta euskararen alde lan egin ahal izateko. Hemendik aurrera, datuzela presioak, EHErenak eta gainerakoak. Horrela Zuzendari-tza gauzak aldatzera behartua izango da. Horregatik ni ez naiz batere pesimista: gauza handia da kalean egotea eta ia 50.000 alerekin azken kontrolean (nahiz eta urte atipikoa izan 1981, 23-F alde batetik eta *DV*ko greba bestetik).

Klaro, proiektu berriekin hasi zirenek oso bestela pentsatzen zuten. Haiek uste zuten *Correo*, *Gaceta* eta *DV*k, frankista izanak zirelako, frankista bezala jarraitu behar zutela, eta herriak, abertzale izanik, ez zituela erosiko, ETArekin kontra, PNVren aurka, abertzaletasunaren kontra egin zituzten kanpainak egin eta gero. Baina zer gertatu da hori, batez ere *Correo*-n? (Egia esan, *DV*rena oso desberdin da. Honek ez du ezer aportatu; suertea izan du: *La Voz de España* hiltzea eta Gipuzkoako

egunkari probintzial bakarra izatea). Berrikuntzaren adibide bakar bezala *Correo* hartuko nuke. *Correo*-k, bai, honek jakin du nola aldatu aurpegia. Baina ez da hori bakarrik: Bizkaian kanpotar asko dago, kanpotar bezala jarraituko duen asko, eta hauek *Correo*-n daude errepresentaturik.

A. — Gainera, *Correo*-k PSOeri bere orriak zabaldu dizkionaren informazioa dugu.

JFA. — Bestalde, medioaren beraren asuntua ere badago. Suertea izan dugu besteok, oraindik teknika zaharrarekin jarraitzen bait du *Correo*-k. Baina ikusiko dugu zer gertatuko den teknika berria sartzen dutenean, birmoldaketa teknologikoa egingo dutenean, hainbat milioi horretarako jaso bait du Bergaretxe jaunak bere zuzendari den AEDE izeneko egunkari-jabeen elkartetik. Hori ere kontuan eduki behar da.

Beste hau ere ezin da ahantzi: objektiboki hartuta, *Correo*-k badu interesik, nahiz deportean, nahiz giza-intereseko erreportaietan. DVn ez da gauza bera gertatzen. Meritu bat besterik ez du honek: herrietako informazioa jasotzea. *Correo*-k alde du, baita, *Gaceta*-k porrot egitea eta aurkeztezina izatea.

Hau denau honela delarik nola konpetitu? Oso zaila da. Seguru nago ni Bizkaian ere gertatuko dela Gipuzkoan gertatzen dena: askok *Deia*-z gain *Correo* ere irakurriko duela.

A. — Mundu guztiak du bigarren periodiko bat.

JFA. — Eta gainera hor hautapen bat dago: periodiko nazionala edota lokala, oso lokala. Hori Alemanian ikusten da, Ingalaterran, Ipar Amerikan ere ikusten da. Hemen bai *Deia*-rentzat eta bai *Egin*-entzat kazeta nazionala izatea oso zaila da, baina azkenean biok horretaraxe goaz. Guk ezin dugu konpetitu merkatu lokalean eta probintzialean.

Hau dena kontutan hartuta, ez dut uste egunkari berri hauen arrakastaren edo arrakastarik ezaren arazoa Zuzendaritzaren problema izan denik.

b) *Ideologia, politika.*

J. — Makina bat gauza jadanik aipatu dugu: zuzendaritzaren lanak, prentsa zaharraren birmoldaketa, prentsa berriaren

joerak eta berezitasunak, etabar. Ur sakonagotan murgilduko gara orain. Egunkariaren eta politikaren harremanak aztertuko ditugu. Has gaitezen salakuntza-puntta duen galdera batekin: gaurko prentsa idatzia ez ote dago politizatuegia? Alegia, ez ote du politikaren zama gehiegi, alde batetik, eta bestetik, alderdi politikoengandik ez ote hurbilegi?

A. — Gure prentsaren akatsa, neretzako, politizatuegia egotea baino areago beste hau da: eguneroko errealitateari lotuegi dagoela, puntualogia dela, herri honetako ezina, kontradikzioa gehiegi sofritzen duela.

ZALAKAIN (Z). — Nik uste gauza normala dela, egunkariak enpresa pribatuak direnez, Euskal Herriko ideologi zatiak, taldeak nolabait isladatzea. Eta ez dute hain gaizki egiten, esan nahi dut, bakoitza nahiko errepresentaturik aurkitzen dela, nahiz eta talde bakoitzak bere-bere egunkari bat ez eduki.

Egia esan, niretzat ez da eredia, askok, denek, irakurtzen duten aldizkaria. Azken batean, problema, neretzat, non aukeratu izatea da. Kaxkarrak direla? Beno, tira. Baina esaten didatenean *El País* sekulako periodikoa dela, ez dakit zenbat milakak irakurtzen duela... eta zer? Zer esan nahi du horrek? Azken batean, jende guztia bide beretik doala, masifikatzea.

OTERMIN (O). — Lehentxeago J. F. Azurmendik esan du Gipuzkoan DVk baza bat izan zuela, *La Vox* desagertzea, eta besterik ez. Badaiteke. Baina badaiteke, baita, zama politiko hain astuna ez eramatea. Eta beharbada hortxe legoke DVren arrakasta eta bere esitoaren giltza. Nik uste dut euskal komunikabide guztiak erabat sakabanatuta daudela, eta ia ezin dutela bestearen alderdi on bat onartu. Zaila da Euskal Herri honetan, eta euskararen atzetik gabiltzan momentuan, Eusko Gobernutik diru bat etortzen bada, diru horren inguruko projektua ontzat ematea. Neronek bizi izan dut hau Donostiako Herri Irratiko euskal sei orduak direla eta.

Nere proposamena hau da: euskal prentsak ateak zabaltzen jakin behar du, ez ixten, Euskal Herri honetan. Biszeralitate handia dago, neretzako, zama politiko ikaragarria, gehiegizkoa. Eta, esan bezala, DVren arrakasta zama politiko hori arintzean legoke. Medio abertzaleetan zatiketa ikaragarria dago, beldur-

tzeko modukoa. Medioen beraien eginkizuna behar du izan atek zabalduz joatea, osigenatzea. Zuzendaritza espiritual bat behar dugu.

JFA. — DV aipatu duzu. Zuk aditzera eman duzun joko hori galtzera doa DV. Momentu batez DVk nazionalisten joko ere egin nahi izan zuen. Orain ez. Eta galdera hau da: nork jartzen du dirua periodikoa egiteko? Datozen hauteskundeetan politikan sartzera behartua aurkituko da, Larrea zuzendariak nahi ez badu ere: AP eta UCDren interesak Gipuzkoan errepresentatu nahiko ditu, nahiz eta gutiago saldu.

O. — DVk politikarik ezaren irudia jokatu du, eta hori ez da neretzat lehen aipatu den Zuzendaritzaren problema, «marketing» problema baizik.

2. Astekariak

J. — Igaro gaitezen astekarien mundura, astekari paretxo bat ere badugunez. Bai, pare bat bakarrik bizirik: *Punto y Hora* eta *Euzkadi*. Hildakoak ugariago, horien artean *Garaia*, *Berriak*, *Ere*. Euskara hutsekoak salbu, bi astekari bakarrik Euskal Herri osoan: zergatik ez dago gehiago?

A. — Estatu mailako prozesuan astekariak etorri dira lehenengo. Egunkariak hartu dute txanda bigarren momentu batean. Erreformaren ondoko egunak igaro ondoren, egunkariak erreakzionatu egin dute, eta bistan denez, informazioari dago-kionetan egunkariak aurreratu egin dira. Gaur astekaria astekari bezala dago krisian.

Astekariari dagokiona da, informazioari buelta ematea, go-goeta sartzea. Honetan datza problema: ea honetarako klase periodistikorik ote dagoen, eta gero erreflexio hori irakurriko duen irakurlegorik ba ote dagoen: goazen martxan jendeak ba ote du astekaria hartu eta patxadan aztertzeke betarik? Eta gero, noski, gure kasuan 2 milioi biztanle garela gogoratu behar.

Z. — Egunkariak politizatuak badaude, gure artean behintzat astekariak gehiago daudela ikusten dut nik.

O. — Amatiñok aipatu duenaren harian: astekari batetan eman behar diren ikuspegiak eman ahal izateko jendea falta

zaigu. Zenbat pentsalari dago gaur Euskal Herrian astekari batetan zerbait esateko moduan? Bat bakarrik ere ez.

Bestalde, zenbat pentsalarik aintzat hartzen du gaur *PyH* bat, *Argia* bat, zerbait esateko, tribuna bezala?

J. — Astekariaren eskasiaren funtsa ez ote dago, gero, gure gizartearen hermetismoan, hertsikerian? Frantzia batetan, Alemania batetan astekariak ongi bizi dira; bikainak eta galantak ezagutzen ditugu. Gurean ez. Gure gizartea ez da oraindik «transparente». Astekari batek, bizi ahal izateko, beste analisi maila bat eskatzen du, eta gizarte hau hermetikoa da, analisi maila horretan behar diren datuak falta dira.

Gure kultur maila apalaren problema ere tartean dago, noski. Baina goazen aurrera.

3. Prentsa kulturala

J. — Hurrengo arazoa, arestian aipatu dugun hirugarrena, planteatu nahi dugu orain, sakontzeko astirik ez badugu ere. Euskal Herriak bere historian izan du kultur prentsa bat, *Hermes* bat edo dena dela. Orain erdaraz badugu bat, bat bakarra: *Muga*. (Astekariak alderdien inguruan mogitzen badira, kulturala hau ez gutiago).

Arazo honetan ez ote da eskabide bat edo egin behar, kultur aldizkari baten errebindikapena? Ez ote da hor hutsune handi bat sentitzen, erreflexio aldizkarien falta? Ez ote dago beharrik? Ez ote da beharrik sentitzen?

JFA. — Gauza pare bat esan nahi nuke arazo horiei buruz.

Aldizkari gutxi dugula eta, harritu egiten gara. Espainian saltzen diren aldizkarien datuak ezagutu beharko genituzke. *Cambio* 16 eta *Interviú* kenduta, zenbat saltzen dira besteak, *Triunfo* bat, *La Calle* bat Estatu osoan? Harritu egiten gara *PyH*-k 12.000 saltzen dituela eta, *Euzkadi*-k 10.000 edo, eta *Ere*-k 3.000 saltzen zituela eta. Zenbat saltzen dute, ba, besteek? Zenbat salduko du, ba, *Viejo Topo*-k? Euskadi nagusi da craindik ere irakurle mailan Estatuan.

Erreflexio-aldizkariaren premiaz zer esan? Aldizkari mota horren premia lau katuk sentitzen du, ez beste inork.

O. — Nere eritzian, horrelako aldizkari bat, inon behar izatekotan, hemen behar da. Mila gauza irentsi ditugu, eta nola irentsi ditugun ez dakigu. Ikuspuntuak eta ikusmoldeak zabaldu behar zituen eta zabaltzera bultzatuko zituen zerbait behar genuen, eta ez dugu izan.

II. — KOMUNIKABIDEAK ETA EUSKARA

1. Arazo nagusia: Kazetari eskasia

J. — Komunikabideetan euskara sartu nahi badugu, euskal kazetariak behar ditugu lehenik. Ba al ditugu?

Oterminek behin eta berriz aipatu du, erdaran esan ohi denez, santu bat jartzeko beste bat erantzten dela hemen, pertsonal falta, beraz. Zalakainek, bere aldetik, ez du hori lehen arazo bezala ikusten, denbora gutxiren buruan konpontzekoa baizik.

Guk hemen euskara komunikabideetara eraman ahal izateko aurkitzen ditugun problemei errepaso bat eman nahi diegu. Eta hasteko, pertsonalaren arazoa planteatu nahi dugu. Zernolako jendea dugu telebista, irratia eta prentsa idatzi euskaldun batzu tertzioz martxan jartzeko?

O. — Nik pertsonalaren eskasia komunikabide guztietan ikusten dut. Momentu honetan euskal telebistaz mintzatzea «aingeruen sexuaz» aritzea da. Ez dugu teknikarik, baina batipat ez dugu jende euskaldunik: ez politikaz ez deportez ariko denik ez dugu, talde dramatikorik ez dugu. Kondizio horietan zer egin? Eman dezagun urte bete barru euskal telebista egitea erabakitzen duela Eusko Gobernuak. Zer egingo luke? Ba, komunikabideetara jo, jendea hartu eta eraman, inork ez bait daki Euskal Herri honetan mikrofonoaren aurrean euskaraz hitzegin. Behin eta berriro batetik bestera zuloa eginez joango ginateke. Behin eta berriz errepikatzen dudana da Gobernutik (eta komunikabideetatik ere baita) programa bat egin dadila, eta Euskal Herriari garbi esan «hau nahi dugu, eta epe honetan

nahi dugu, eta orain egiten ez bada honegatik eta honegatik da. Baina ez esan «1983an telebista aterako da» eta gero ez dakigu aterako den ala ez. Ez, ez. Gauzak zehatz, programa bat dago edo ez dago, baina ez sasi-ilusiorik sortu.

Pertsonalaren problema hau telebistan dago. Eta irratian dago. Eta non ez? Azken batean, *Herri Irratia*-ren kontratua eta *Euskal Irratia*-ren arazoa horixe bait da: zer gertatuko litzateke eta zer gertatuko da Gobernuak bere irratia, euskaraz ariko den irratia, jasotzen badu? Ba, *Herri Irrati*-ko jendea eramango lukeela. Zer gertatzen da orduan? Ba, zulo bat egiten dela beste bat betetzeko. Orduan, Gobernuak, eta berdin EHEk, aukera hori garbi behar du: zer komeni da, emisora bat 18ren aurka aritzea edota denetan euskararen presentzia segurtatzea? Aukera politikoa da hori, lehenbailehen egin beharrekoa.

Z. — Nik uste dut euskal kazetariak momentu honetan gutxi izango garela agian, baina badugu Fakultate bat, eta hor jendea presta daiteke, epe laburrera gainera, euskaldun asko bait dago, eta alfabetatua.

A. — Nere ustetan kazetari gutxi dago, baina sobera, egiten denerako eta medioek egitea onartzen duten neurrirako. Zeren eta gure mixeria hauxe da: periodiko bakoitzean dauden euskal periodistak ere ez daude aprobetxatuta, inolaz ere ez. Nere ustez *Deia* bati egin dakiokeen aitorrik eta denbora berean salakuntzarik handiena hauxe da: euskal redakzio bat izan duela, historian lehenengoa eta bakarra, eta orain berari dagokiola hori hankaz gora botatzea eta pertsona horiek erdaraz idazten jartzea.

Gaur egun euskal kazetari baten problema da non idatzirik ez duela, medioen problema.

O. — Nik ez dakit hori zenbateraino den horrela. Prentsa idatzian ez dakit zenbateraino, baina seguru ez dela horrela irratian.

Azken batean, militantziak salbatu du *Argia*, militantziak salba lezake euskal prentsa bat, baina berak kondena lezake *Argia* eta euskal komunikabide bat. Militantziaren tentsio hori kalitatearen aldera eramaten ez badugu, limosnatan gabiltza, ebazpide edo soluziorik eman gabe.

2. Elebitasunaren kazetal esperientzia

Z. — Ni lehengo harira nator. Epe laburrera euskal kazetariak presta daitezke. Gero, gainerakoa enpresen problema da, hala nola, zenbat diru duten jende guzti hori bereganatzeko, zein den medio bakoitzaren programakuntza. Momentu honetan euskal tituludunak agian gutxi gara. Amatiñok esango dit nahiak eta gehiegi garela egiten dugunerako. Bai, baina uste dut nik egin daitezkeela beste programazio batzuk gehiago jartzeko. Horretarako zer egin? Separata bat? Gauzak errepikatu ala itzulpena? Erabaki politiko bat hartu behar da hor.

A. — Hor irudipen problema dago. Nik dakidanez, ez egunkari batean ez bestean inork ez dio soluziorik eman, eta nik ez dakit munduan inon eman ote zaion prentsa idatzi elebidunari. Antzerako periodistekin, antzerako profesionalekin, eta erraztasun berdinekin, irratian positiboa izan daiteke emaitza eta desastre hutsa periodikoan. Zer gertatzen da? Tirada problema da, medio fisikoaren problema da, eta egunkaria «bete» egiten da, eta albiste bera bi hizkuntzatan ematea ez da erraza... Elkarren konpetentzian daude hizkuntzak periodikoan, irratian ez bezala.

Z. — Prentsa idatzi elebidunean prentsa prentsaren barruan egin behar da. Nolabait bi periodiko.

A. — Aspaldiko ideia da hori. Gertatzen da oso garestia dela: bi milak irakur dezaten 50.000 koadernotxo egitea, oso garesti da. Eta azken batean gauza desberdinak egingo al dira? Bestalde, jatorrizko hizkuntzara joko dugu, mundu guztiak bai bait dakigu euskarazkoa itzulpena dela.

Azken urteotako euskal kazetaritzaren saioaren ondoren, atzera ere lehengora etorri gara, buztanari haginka egitera iritsi gara. Gu euskal mundutik joan gara, profesionaltze baten ize-nean gaiak zabaltzera, albisteak euskaraz ematera. Eta han konkuratu gara konpetentzia horretan erdarak irabazten duela beti, prentsa elebiduna ez dela praktikan posible, eta orduan, egunkari horietan kazetariak beraiek hasi dira berriz beren gaitara etortzen, bere txokotxoaren bila; pixkaka «euskal mundura» itzuli gara. Eta berriz hasieran gaude.

JFA. — Gure asmoa da, itzulpenak gero eta gutiago egitea. Orain euskaraz, nahiz eta gutiago eman, berri interesgarriagoak ematen ditugula ustê dut. Kazetaritza euskaraz egitearen kezka badugu *Egin*-en, baina ez da erraza kazetari euskaldunik aurkitzea. Zalakainek esan du gutxi barru baietz. Baina momentu honetan ez. Gaur ez.

3. Informazio Zientzietako Fakultatea

J. — Behin eta berriz aipatu dugu, txostenean eta elkarrizketan, Informazio Fakultatea. «A priori» bederen badirudi euskal kazetari berrien harrobi ona izan daitekeela. Bestalde, orain artean ez duela gauza handirik egin ematen du.

JFA. — Informazio Fakultatea hor dago, bai. Baina jakin nahi nuke Fakultate horretaz Etxenikek zer pentsatzen duen.

Zerbait egiteko aukera ona da orain, kazetari berrien langabezia tarteko dela. Konpromezu batzu hartuz gero, irtenbide batzu eskainiz gero, ikasleek beraiek presiona lezakete euskararen alde aldaketa egin dadin. Baina horretarako aukerak eman behar dira euskararen bidez, lana eta bizibidea kazetaritzan eskainiz.

O. — Hemen grabea hau da: Euskal Herrian hainbesteko premiak egon, eta Fakultate honetatik lauzpabost urtetan ezer esperotzerik ez. Begira irratia nola dagoen, eta irratian jende asko sar daiteke, begira telebista... Euskal Herrian gaur futbol partidu bat emateko zenbat dago? Jende horri hori buruan sartu behar diogu, eta jendea prestatuz joan.

Z. — Hor plangintzarik batere ez dago, eta euskararekiko arloan are gutxiago.

JFA. — Fakultate hori bultzatzeko ez dago inolako interesik; beste erremediorik ez zegoelako dago irekita. Fakultate hori kuestionatzeko arrazoi asko dago. Baina desafio bat dugu behar bada hortxe, eta giro hori landu beharko genuke, ikasleak baitipat.

III. — EUSKARAZKO PRENTSA

J. — Euskaraz egiten diren aldizkari informatiboei buruz ariko gara orain. Aldizkari hauen beherakada, jitea, egoera, eta berauen babesak, laguntzak, soluziobideak arakatuko ditugu jarraian.

1. Egoera beltza

A. — Aldizkari hauei gertatua —eta nik *Zeruko Argia*-n barrutik bizi izan nuen— prozesu garbi baten harian analiza liteke.

Puntu batzu seinalatuko ditut: Ni *Zeruko Argia*-n nengoen DV eta *La Voz*-ek zer aterako zuten 15 egun lehenenago bagenekien, eta gainera zuzenago. Bazirudien irakurlego bat bazezuela. *Zeruko Argia*, esan zitekeen, euskaldun guztien aldizkaria zela; eta, noski, orduan printzipio bakarra amateurismoa zen.

Orduan, lehenengo, amateurismoa bukatu denean eta kostuak gehitu; bigarren, ideiak dekantatzen hasi diren momentuan, eta aukera bat egin behar izan denean, sektore batek esan du: «hori zuentzat»; eta hirugarren: «zertarako, informazio hori egunkariak eman bait digu?»

Orduan, ondorioak ezinbestekoak dira: sektore txiki batzuen eritzien defentsarako dira, batere kalitate teknikorik gabe, eta kalitate profesionalik gabe; kredibilitate problema eta aportazio problema aherentzi gabe. Ondorioz, oso produktu irakurzaila atera da. Gauza bat da etxean hartzea, eta besterik hura irekitzea.

O. — Euskal aldizkarien inguruan bi beherakada nabarmen izan direla uste dut: bata, batasunaren inguruan sortu zen zatiketa, H zela eta ez zela; eta gero, joera politikoak etorri dira, ihen zegoen hura sakabanatzenagotzera.

Bestalde, nahiko gai marginaletara jo dute aldizkari hauek. Eta fenomeno nahiko kurioa da: garai batetan, diktadura bukatu aurretik, gai hauek inoiz gutxitan, konta-ahaletan, tratatzen ziren komunikabideetan. Eta gertatu zen hilabete batzutan in-

tereseke gaiak izatea. Eta nere eritzian, aldizkariok ez dute jakin salto hori egiten: marginaltasuna non bukatzen zen ikusi eta gai normaletara pasatzeko saltoa. Azken batean, nere eritzian, profesionaltasunik ezaren seinale besterik ez da marginaltasuna non bukatzen den ez ikustea.

Eta ni behin eta berriz betiko puntuan nago: profesionalik ez dago, jenderik ez dago, garai batean *Zeruko Argia*-n zegoen jende batek utzi egin zuen aldizkaria, eta beste batzutura pasa zen *zulo* bat utziz. Jenderik badagoela? Historiak alderantziz esaten dit neri puntu guztietan.

2. Diru babesaren auziak

A. — Euskal prentsaren egoera larria nik ez dut uste diruz bakarrik konpontzen denik. Hori batetik. Eta gero, dirua ematerakoan eztabaidatu egin behar da nola eman, eta hor eritzi desberdinetan sartzen gara. Noski, aldizkari bati diru bat ematen bazaio, besterik gabe, laguntza bezala, kasu honetan aurten *Argia*-ri hiru milioi dira, eman egiten zaio eta kitto, hor bukatzen da hori. Baina bere defizita kubritzea eskatzen badu aldizkari batek, Administrazioak orduan erreakzionatu egin behar du, zeren eta hurrengo egunean nik beste aldizkari bat aterako dut baldin defizita kubrituko badit. Zera esatea, kontrol ekonomikoa bai, baina ez bestelakoa... hori diruaren proportzioan dago.

Z. — Kontrol profesionala esan dut nik.

JFA. — Hori utopia da.

A. — Utopia hutsa da hori. Subentzioa baldin bada, ez, baina aldizkari bati bere bizimodua segurtatzen bazaio, orduan Administrazioak bere kontrolak jarri behar ditu. Euskal aldizkariak 1981ean argitaratu dituzten zenbakien berri nere lanean ematen dut, eta hor ikus dezakegu agindutakoak baino zenbaki gutxiago atera dituztela, adibidez, *Goiz Argi*-k, *Argia*-k eta *Anaitasuna*-k, alegia, ez dutela beren konpromezua bete. Eta gertatzen da, ba, *Argia*-ri esateko, 3.000.000 bat eman zaiola, zenbaki bakoitzeko 100.000 pezeta, ezeren truke. Orain bertan diru gehiago emateko posibilitaterik badago egon, baina «plan de viabilidad» edo horrelako zerbait beharko da gutxienez. Neri

grabea hau iruditzen zait: nik lau milioi galtzen duen enpresa bat baldin badut, ez Administrazioak eta ez beste inork eman-go dit dirurik ezeren truke. Euskara erabiltzen dela eta, zergatik bai?

O. — Halere, begirune osoa zor zaie komunikabide hauetan ari direnei. Ez da bakarrik dirua eskatzera datozelako, baizik eta beraiek alde zuzenetik diru eta ordu asko galdu dutelako. Erantzunkizuna eta kontrola eskatu bai, baina kontutan izanik beraiek nahiko kontrol eta erantzunkizun izan dutela maila batetan.

A. — Beti *Argia*-ren kasua aipatzen dugu, baina berdin da. Nere datuek huts egiten ez badidate —eta ez da kontuak hartzea, konstatazio bat da—, duela sei-zazpi urte 10.000 pezeta eskatu ziguten bakoitzari. Gaur arte. Inork ez du konturik ematen, ez da ezer pasatzen. Diru hori galdu egin zen.

Gero, oker ez banago, kaputxinoek utzi zutenean, milioi bateko edo biko zuloa kaputxinoek «aspiratu» eta berriz hutsetik hasi. Orain lau milioi zor dira eta Administrazioari eskatu. Bai, baina... egun batetan esaten zaie: «egin ezazue plan bat eta ikus dezagun zer pasatzen den». Ez dut nik esaten hau, aurrekoan, EEko Zubimendik eskatu bait zien «plan de viabilidad» hori Diputazioko Batzordean. Gero ikusi beharko da, euskal prentsa dela eta, *Argia* dela eta, zorrotzak izan ala ez, hori gero. Kontua da diru horren truke jendeari zer eskatzen zaion.

Argia-ren egoeraren aipamena egitean *Habe* eta *Dema* aldizkarien babesak salatzen du Zalakainek. Ez batak ez besteak du babesik, batere ez. Administrazio dira, ez da berdin. Kontzeptuak argitu egin behar dira Administrazioan.

Z. — Okerrago orduan.

A. — Nola izango da, ba, okerrago? Madrilgo Kultur Ministeritzak «Cuadernos para la Cultura» aldizkaria ateratzen badu, ez du inork problema egiten. Problema da nolabaiteko aldizkaria egiten bada; baina kontrola baldin badu eta sistemak onartzen dituen eritzien arabera dirua planteatzen bada... sistema onartzen bada, aldizkaria ere onartzen da, bestela ez. Baina orduan ez da aldizkaria eztabaidatzen, sistema guztia baizik.

JFA. — Baina izango dugu aukerarik edo eskubiderik zein

kriteriorekin erabaki den hori jakiteko, eskatzeko, ezta?: horrelako aldizkaria, ez dakit zenbat koloretan, ez dakit zein pape-retan... Edo, inork eskatu gabe, erabili dituen kriterioen berri eman beharko zuen Administrazioak berak.

A. — Noski, noski. Duela zortzi hilabeteko proiektu bat da hori, kuantifikatua, programa baten arabera egina, Parlamentuak onartua eta aurrera doana.

Z. — Nik hori argi ikusten dut, baina aukeretan ez nago konforme...

A. — Eta gero, herri honen bikoiztasuna dago: nik behin idatzi nuen: ETA bi, ELA bi, dena bi. Eta orain ere *Habe* eta *Aizu* atara dira. Guk ez dugu inolako interesik bi mila ale saltzeko. *Habe* eskolako tramankulu bat da, ez dugu kioskoetara aterako ere. Guri esan izan baligute *Aizu* aterako zutela, zertarako hasiko ginen guzti hau egiten? Inork ez digu ezer esan. Zergatik ez dira etorri laguntza eske: «hau egin nahi dugu eta laguntzarik izango al dugu?» Ez dira, ba, etorriko horretarako, hizkuntza mailakatu bat egiteko, laguntza bila? Antzerki bat egiteko, kontzertu bat emateko, jaialdi bat muntatzeko jendea etorri egiten da, eta euskarazko aldizkari bat egiteko ez...

Z. — Baina nik esan nahi dudana besterik da: aldizkari bat ateratzen bada, ondo edo gaizki, eta dirua eman behar bazaio, egia da proiektu bat, biabilitate bat eta abar eskatu behar zaizkiola, *Argia*-ri zein beste edozeini. Hori bai. Baina ni ez nago segur hori ateratzeko projekturik eta posibilitaterik ez dagoenik. Ez nago batere konforme hori alde batera utziz edo behar bezala bultzatu gabe beste zerbait sortzearekin.

A. — Barkatu, baina aldizkari guztiei eskatu dizkiegu proiektuak, JAKIN testigu. Besterik da gero Administrazioak nola erantzuten duen. Baina aldizkari batek, *Argia* bezalako produktua egiten duenak bere burua kuestionatu egin behar du, bai hizkuntzaren aldetik, bai gaiaren aldetik; euskaldungoak zer behar duen kontuan eduki behar du.

JFA. — Diruaren eta kontrolaren arazo honetan gauza bat dago argi: askatasuna izateko diruaren askatasuna izan behar da. Guk ezin dugu Gobierno Vascongado kuestionatu eta denbora berean pentsatu, guk nahi duguna egiteko beraiek dirua

jarriko dutela. Aldez aurretik jakin behar dugu hori, eta *Egin*-en nahiz *Argia*-n nahiz edonon askatasuna izateko diru-iturrien askatasuna behar da.

J. — Barka, baina hori dena onarturik, *Argia*-k aukera hau du: hil ala muga bat, dependentzia bat gehiago onartu. Eman dezagun muga hori onartzen duela. Noraino iristen da, ordea, dependentzia hori?

JFA. — Nik hor laguntza indirektoa jarriko nuke. Publizitate, adibidez. Eta orain arte behintzat Eusko Gobernuak garbi jokatu du horretan (askotan garbiegi, *Hierro*-ri berari ere anzioak eman egiten bait dizkio). Beharbada horixe da dependentziarik gutxienarekin eman daitekeen laguntza.

Baina, azkenean, *Argia*-n eta beste zenbaitetan zer gertatu da? Igoal jendeak ez duela irakurtzen; erosi, bai, baina laguntzearren, euskaraz dagoelako. Eta hori problema da. Zer egin beharko litzatekeen? Nik ez dakit, ez dut horretan erantzunik.

J. — Euskal aldizkariekin, euskal astekari hauekin diruz nola jokatu behar da? Hori da hemen auzigai. Euskarari prentsan lagundu behar bazaio, nola? Hobeki uler dadin, alternatiba gisa planteatuko dugu: alternatiba bat da dagoenari laguntzea (dagoena badakigu zer den); beste bat da, arrazionalki edo zerebralki euskararen «onerako» plan bat egitea, dagoenarekin agian kointziditzen ez duena. Bigarren alternatiba honetan nola jokatu behar da: dagoena sakrifikatu eta programa arrazional hori aurrera eraman?

Filosofia horietarik zein hautatu behar da?

O. — Irratian eta telebistan bezala hemen ere programa bat behar dugu: nondik hasi zertan bukatzeko? Projekturik ezaren fruituak zeintzu diren badakigu. Euskal Herri honi utz diezaiogun programazioaren eta projektuaren karta jokatzeko. Txarra baldin bada, hamar urte, hogeitau urte, dauzkagu atzera egiteko. Joka dezagun karta.

3. Euskara egunkarietan ala astekarietan?

J. — Euskarari prentsan eman behar zaion laguntzaz ari gara. Ildo beretik beste puntu bat ere ukitu nahi genuke, gu-

retzat muntarik baduena. Garrantzia du, izan ere, bi arrazoigatik: praktikara eramango delako eta filosofia bat erakusten duelako.

Gipuzkoako Dirutazioan egunkariei, euskara lantzen badute, dirua emateko proiektu bat bide dago. Bestalde, badirudi —eta denok konforme zaudetela dirudi— *Argia*-k, orain bertan, ez duela ematen biziberritasunaren eta proiektu berrien aski garrantiarik. Bego. Baina egunkariek ez dute gehiago ematen, ala bai? Orain arte euskararen alde egin dutena ezdeusa izan da. Beraz, garrantia-kontuan horiek ez dira gehiago. Nola egin liteke orduan proiektu bat diru multzo hori —handia ala txikia ez dakigu— garrantiarik gabe periodikoei emateko eta *Argia*-ri ez? Egunkariari «voto de confianza» bat ematen zaie.

Erabaki bat al dago hemen?: euskara periodikoan astekari on bat baino errentagarriago da.

A. — Nik diru hori administratu behar banu, prezio berran, dudarik ez. Bata egunero kaleratzen da, bestea astean behin. Presentzia soziologiko edo soziolinguistiko bezala, zalanztarik ez. Bata egunero egunero 50.000 ale saltzera iristen da (100.000 irakurlerengana iristen da egunero); eta bestea, 7.000-10.000 eroslerengana heltzen da (eta irakurle gutxiagorengana). Periodikoan irakurleak gehitu egiten dira, eta gure astekarietan gutxitu.

J. — Hori dena ez dakigu zuzen hala den. Zeren eta gutxienik bi fenomeno tartekatzen dira hemen. Bata da, astekaria eta egunkaria, hartzailaren aldetik, bi mundu direla. Astekariak iraun egiten du, eta egunkariak ez: bezperako egunkaria baino paper zaharragorik ez dago. Bigarren fenomeno, elebitasunari lotzen zaio: euskara eta erdara nahasian (edo elkarren ondoan) doazenean, euskara potentziatu barik «galdu» egiten da, «ahuldu» seguruenik. Hau ere aztertzea litzateke politika bat markatzerakoan, eta efikazia neurtzerakoan.

4. Euskal astekari bat posible?

J. — Esanberri dugunarekin arras loturik, bukatzeko, beste arazotxo bat ekarri nahi genuke zuen aurrera. Konstatazio bat:

Ez jendartean ez gure geure planteoetan astekariak ez dute gauri bateko protagonismorik. Areago: euskal astekari batetan sinesten al da benetan? Denak daude gaur krisian. Zergatik krisi hori? Ez ote euskararen merkatua hertsiegia delako, eta, beraz, euskara hutseko aldizkari batek «berez eta normalki» bizitzetik ez duelako? Edota, aldizkarion azken urteotako historiagatik ote da, hau da, profesionaltasunik ezaren, amateurismoaren, militantismoaren, boluntarismoaren habia bilakatu direlako aldizkariok?

Hona galdera: posible ote da gaur euskarazko astekari bat?

A. — Nere ustez euskarak ez du euskal prentsa bat mantentzeko merkatu nahikorik.

O. — Astekari ona eta kurioa, Espainiako batezbestekoa emango lukeena balitz, nik baietz uste; hori bai, politikan barretasun gehiagorekin eta perspektiba lasaixeagoa hartuta.

Z. — Nik ere baietz uste dut.

JFA. — Nik ezetz uste dut, momentu honetan behintzat, militantziaz ez bada; bi urte barru igoa bai.

O. — Militantzia momentuz beharrezkoa izango dugu. Militantziaren eta tentsioaren soka hori oreka batetan uzten badugu, nik uste orduan atera daitekeela gaur egun astekari bat. Egin ezin dezakeguna da militantzia alde batera utzi eta kalitatea ere bai.

JFA. — Aproximazio bat egin behar da hemen ere, kazetari profesionalaren eta militantearen lanaren artean, jadanik beste medio batzutan egiten dena.

J. — Ez gaude sinestuta, ez dela posible euskal astekari bat. Guk ez dakigula egiten! Lehen gauza hori da: ez dakigula egiten. Bistan da aldizkari bat egin nahi duen taldeak analisi bat egin beharko duela: Euskadiko egoera hau da, halako irrikitasuna beharko da, menpekotasunak ezinbestekoak gertatuko dira (edo Gobernutik dirua jasoz edo nork bere buruari ezarrit), gustatuko ez litzaigukeen hainbat gauza aintzat (edo ontzat) hartu beharko da... Guk uste dugu astekari bat euskaraz bizi daitekeela, formula bilatu egin behar dela, eta eginkizunak ez direla agortu. Gobernuak lagundu beharko duela gero?

Bai, baina guk geurea ere eginez. Egin zitekeen guztia egin dela eta, halere, ez garelara iristen? Ez da hori gure kasua.

Biltzaileak: **Joan Mari Torrealdai**
Joxe Azurmendi

DIALOGO SOBRE LOS MEDIOS DE COMUNICACION EN EUSKADI DIALOGUE SUR LES MOYENS DE COMMUNICATION EN EUSKADI

Estas líneas recogen un diálogo de horas entre los ponentes sobre la situación y perspectivas de la prensa en Euskadi.

La primera parte del diálogo se dedica al análisis de los tipos de prensa, estudiando sistemáticamente la prensa diaria, la semanal y la prensa cultural. Se insiste, por una parte, en la excesiva politización de la prensa (carga política excesiva y demasiada dependencia de grupos políticos), y, por otra, en la crisis actual de la prensa semanal y cultural cuyas causas van desde la falta de capacidad de gestión hasta el hermetismo de nuestra sociedad.

La segunda parte recoge las opiniones en torno a la prensa bilingüe en su relación al euskara. El problema más acuciante de la prensa vasca es la falta de periodistas bilingües o euskaldunes, con la agravante de que en los diarios incluso los pocos periodistas vascos que hay en plantilla están infrautilizados. Por otra parte, el periodismo bilingüe ensayado últimamente no ha dado los frutos deseados y esperados. La solución de la escasez de profesionales euskaldunes puede venir (debiera venir) de la Facultad de las Ciencias de la Información.

El tercer capítulo del diálogo se centra de lleno en la prensa escrita en euskara. Su situación es alarmante, y su crisis no hace sino crecer con la nueva situación política. Hay unanimidad en la necesidad de la ayuda económica por parte de las instituciones públicas, aunque se reconoce que el problema actual de la prensa en euskara no es meramente económico. En este capítulo de la crisis de la prensa y de la financiación pública se suceden las críticas, unas veces, a la trayectoria de las mismas publicaciones y, otras, a la política cultural del Gobierno Vasco y de las instituciones públicas.

Ces quelques lignes résumant un dialogue de plusieurs heures entre divers participants, sur la situation et les perspectives de la presse en Euskadi.

La première partie du dialogue porte sur l'analyse des divers types d'organes de presse et étudie systématiquement la presse quotidienne, la presse hebdomadaire et la presse culturelle. On note d'une part l'extrême politisation de cette presse (aspect partisan et dépendance excessive par

rapport aux partis politiques) et d'autre part la crise actuelle de la presse hebdomadaire et culturelle due sans doute à des insuffisances dans la gestion mais aussi à l'hermétisme sociale.

La deuxième partie enregistre les opinions des participants sur les rapports de la presse bilingue et de l'euskara. Le problème le plus grave de la presse basque réside dans le nombre insuffisant de journalistes basques ou bilingues et qui plus est, dans la sous-utilisation des quelques journalistes basques qui font partie des équipes rédactionnelles des quotidiens. Par ailleurs, le journalisme bilingue expérimenté jusqu'ici ne paraît pas avoir donné les résultats espérés et désirés. La solution au problème de la pénurie de journalistes professionnels de langue basque pourra venir de la nouvelle Faculté des Sciences de l'Information.

La troisième partie du dialogue porte directement sur la presse écrite en basque. Sa situation est inquiétante et cette crise s'aggrave dans le nouveau contexte politique. Il y a unanimité pour reconnaître la nécessité d'une aide économique de la part des institutions publiques, quoique l'on admette que le problème actuel de la presse basque n'est purement économique. Sur cette question de la crise de la presse et de l'aide financière publique les critiques se succèdent qui portent tantôt sur la politique des revues elles-mêmes, tantôt sur la politique culturelle du Gouvernement Basque et des institutions publiques.